

ÇALIŞAN KADINLARIN DURUMU

Avukat Mediha Arol

Sayın dinleyiciler,

Evvelâ bu konferans serisinde bana da bir yer ayırarak, bu kürden sizlere hitap edebilme şerefini bahşeden İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü Direktörü Ord. Prof. Dr. Gerhard Kessler ile, aynı Enstitü yar Direktörü Doç. Dr. Orhan Tuna'ya teşekkür ederim.

Ve ayrıca konferansımın temelini teşkil eden anketlere cevap vermek zahmetini ihtiyar eden İşçi arkadaşlara da teşekkür ederim.

Konuşmamın mevzuu «Çalışan Kadınların Durumu» olarak ilân edilmişti. Ben de bu mevzuu ele alınca göynüm öyle isterdi ki; yalnız İstanbulda çalışan kadınları değil, bütün memleket çevresi içinde her sahada çalışan ve bilhassa Anadolu köylerinde, erkekleri kahvelerde, tenbel tenbel otururken, tarlada en ağır şartlar altında kara sapanla çift süren kadınlarımızın zor durumlarını da tebarüz ettirebileyim. Fakat bu kadar geniş bir araştırma, ne bu kadar az bir zamanda yapılabilirdi ve ne de bir konferans mevzuu içine sığdırılabilirdi.

Konuşmamıza esas olmak üzere, İstanbul şehri dahilindeki muhtelif çalışma yerlerine, resmî, hususî fabrika ve müessese ve dairelere, çalışan kadınların durumlarını bir bütün olarak tetkik etmek gayesiyle İçtimaiyat Enstitüsünce tertiplenen 4 kısımdan mürekkep ve 41 suali havi bulunan anket sualleri yollanmıştı. Tamamen ilmî bir gaye ile tertiplenen bu anketlerê her nedense büyük bir ekseriyet cevap vermekten çekinmiştir. Bilhassa memur kadınlar, anketlerin mahremiyetine güvenemediklerinden olacak, pek azı ancak 20 - 30 kadarı cevaplandırmıştır. İşçi kadınlar ise bu hususta, kadın memurlara nazaran daha büyük bir cesâret göstererek 255 i bu anket suallerini cevaplandırmıştır. Bu durum karşısında bilmeceburiye, memur kadınların cevaplarını nazarı itibara almayı, yalnız 255 işçi kadın üzerinde durdum. Bu miktar her nekad az ise de bu sahada çalışanlar hakkında bir fikir verebilir.

Yalnız bu cevapların neticelerine geçmeden önce tarih boyunca tâ ilk iptidâî cemiyetlerden günümüze kadar olan muhtelif devirlerde kadının içtimâî bakımından mevkiinin ana hatları ile, kadımlar üzerindeki erkek tahakkümünün ve istismarının köklerini nerede bulup, aramak ve ne gibi sebeplerle izah edebileceğimize ve nihayet zamanımızda kadının da erkek gibi hayatını kazanması, artık kaçınılmaz bir zaruret ve hak meselesi teşkil ettiğine kısaca işaret etmek isterim.

Şimdi evvelâ iptidâî cemiyet olan klan teşkilâtından başlayalım. Klânda mevki bakımından, kadın ile erkek arasında hiç bir fark yoktur. Kadın ve erkek her işi beraberce görürler ve bir cinsin diğer cinse tahakkümü mevzuubahis değildir. İşte ve mevki de bir fark görülmediği gibi, bedenî kuvvet ve maharet bakımından ve birçoklarının fikrî kabiliyet kıstası olarak kabul ettikleri, dimağların hacim ve sikleti bakımından da bir fark görülmez. Esasen bu tefrikin de zamanımızda bir kıymeti kalmamıştır. Çünkü hacim ve siklet bakımından pek büyük dimağlara sahip olanlar arasında gabiler mevcut olduğu gibi, çok küçük dimağlara sahip olan dâhiler de görülmüştür. Binaenaleyh erkek üstünlüğüne bu zaviyeden hak görenlerin iddiaları, en kuvvetli mesnedini kaybetmiş oluyor.

Daha sonraları bu küçük cemiyet efradı arttı, genişledi ve aşireti meydana getirdi.

Gerek cemiyetin nüvesini teşkil eden klânda, ve gerekse bunların genişlemesiyle meydana gelen aşiret içindeki cinsî münasebetleri, şimdiki ahlâkî telâkkilerimizle telif etmeğe imkân yoktur. Çünkü aşiret içinde kadın - erkek münasebetleri hudut altına alınmış değildir. Vaziyet böyle olunca çocukların babalarını tayin etmek imkânsızdır. Bu itibarla akrabalık çocuğu dünyaya getirdiği inkâr edilemeyen anne tarafından kabul edilirdi. Bunun neticesi olarak ta aşiret içinde kadının, mevkiî erkeğe nazaran daha mümtaz vaziyete girmiş, evin de reisi olmuştur. Bu devrede cemiyet maderşahi kanunlarla idare edilmekte olup, kadın her sahada faal bir durumdadır. Kadın hâkimdir, sulh yapar, dinî âyinleri papaz gibi o idare eder. Mülkiyet müşterek olup, vaziyette erkek idarelerine kıyasen sulh ve sükûn içindedir.

Daha sonraları nüfusun çoğalması ve daha büyük birlikler halinde yaşamak zarureti, kadınla erkek arasında daha geniş bir iş bölümünü icap ettirip, kadına ev, erkeğe de dışarı işleri düştü. Erkek de dışarıda çalışırken, işini daha kolay ve çabuk yapmak ihtiyacı ile bazı âletleri icat etti. Bu suretle hususî bir bilgiye dayanan işler, erkeklerin sahasına girdi. Tekâmül seyrinde bu haklara sahip ol-

dukları için de servet membalarına onlar sahip oldular. Bunun neticesi olarak da mülkiyet esasları değişti. Böylece daha ileri iş bölümünde, âlet, silâh ve sair levazımata artan ihtiyaç dolayısıyla yeni bir sanatkârlar sınıfının meydana gelmesi, ve erkeğin servete sahip olması, kadının hâkimiyetini elinden alıp, esaretine bir başlangıç teşkil etti. Evvelâ mülkiyete erkek sahip olduğu için, malını kendi meşru çocuklarına bırakmak istedi ve bu sebeple de kadını sadakate mecbur etti. Fakat kendisi bu mecburiyete tâbi olmadan, malî vaziyetinin müsaadesi nispetinde kadın alabiliyordu.

Görülüyor ki, cemiyetteki iktisadî şartların değişmesi neticesi, — kadınların, erkekler gibi aynı fizyolojik sebepler ve şartlar altında ve müsavi haklara sahip olarak dünyaya geldikleri halde, ve cemiyet içinde de miktar itibariyle aynı hattâ, bazı devirlerde daha çok adette oldukları da sabit iken — erkekler malî üstünlüklerinden bilistifade, kadın aleyhine olarak hâkim duruma geçmişlerdir.

Bundan anlaşılıyor ki, kadının mağduriyeti, esareti ve istismarı meselesinin kökleri, doğrudan doğruya iktisadî sebeplere dayanmaktadır. Mademki cemiyet nizamı, iktisadî hareketlerden bu kadar müteessir olmakta ve ona uyacak şekle girmektedir, o halde iktisadî şartlar değiştikçe, bu iki cins arasındaki münasebetleri de değiştirecektir. Esasen ne insan hayatında ve ne de tabiatda ebediyet yoktur. Ebedî olan yegâne şey, mütemadi değişmede, ve değişikliktedir.

Nitekim yukarıda mevzu bahis ettiğim şahsî mülkiyetin doğumu, sınıf kavgalarının başlamasına sebep oldu. Bu kavgalar neticesinde, içtimâî bir nizam kurma zarureti ile Devlet meydana geldi.

Kadınlar, bu devirde daha kötü bir duruma düştüler ve bütün haklarını kaybettiler. Kendileri ya baba veya kocalarının vesayeti altında olup, vasilerinin her dilediğine ve emrine itaate mecbur bulunuyorlardı. Baba veya kocası ölen kadın, mirasa sahip olamazdı; en yakın erkek akraba mirasa girer ve kadına da vasi olurdu.

Evvelâ Roma kanunları kadına kendi malına sahip olma ve idare edebilme hakkını tanıdı.

Romanın inkırazı sonlarında Avrupaya yayılmağa başlayan hıristiyanlık kadını daha kötü bir duruma sokup, erkeğin muti bir hizmetçisi yaptı. Esasen ne Musevi dini ve ne de Hıristiyanlık kadına bir mevki vermemiştir.

Ortaçağda tek kadınla yaşayan yalnız Germenlerdi. Bunlarda da kadının kıymeti, erkeğin kıymetinin yarısıdır.

Ortaçağda, Luterin yaptığı dinî islâhatla, kadına bazı haklar verilmeyle beraber, mevkii bakımından gene aynı kalmıştır.

Bir yandan dinî islâhat, bir yandan da Amerikanın keşfi, Hindistana yol açılması gibi sebeplerle, Avrupanın ticaret merkezi olmaktadır, bu memleketlerde içtimaî bir aksülâmel yaptı. Bu aksülâmel neticesi, tabiidir ki en fazla kadınlar zarar gördü. Bu devirde asilzadelerin köy kadınlarına çektirmedikleri eziyet kalmıyor, diğer taraftan şehirlerde, eskiden beri serbestçe çalışan ve ustabaşı olabilen kadınlar, evvelâ loncalara girmeye mecbur tutuldular, sonra da bu işi yapmaktan menedildiler. Daha sonra da kadınların ticaretle uğraşması yasak edildi.

Derebeylik devrinden sonra garp dünyasında yerleşen merkezî kraliyetlerde kadının mevkiî, içtimaî rüşt bakımından daha parlak olmamıştır. Kadın sosyal iş bölümü çerçevesinde aynı madun vaziyeti muhafaza etmiş ve buna mukabil saray hayatında cariyeye ve odalık müessesesinde bir mal derekesine düştüğü görülmüştür.

Fakat XIX uncu asırdan itibaren Kapitalizmin inkişafını takiben kurulan büyük şehirlerde, yüzlerce, binlerce işçi kullanmak icap etti. Böylece kadınların ecir sıfatıyla, erkeklerin yambaşında, yeni bir içtimaî mevki aldıklarına şahit olundu.

Fakat bu içtimaî rüşt yolunda bir terakki adımı olmaktan ziyade, kıyasıya ucuz ücretle çalıştırılan kadın aleyhine yeni bir istismar devresinin başlangıcı oldu. Bu istismar o kadar ileriye gitmiştir ki, Sosyal Politikanın ele aldığı ilk dâvalardan biri çocuk ve kadın işçilerin çalışma şartlarını islâh ve mürakabe etmek olmuştur.

Bu aksülâmel yalnız garp kapitalist memleketlerinde olmayıp, Hindistan ve Çinde de meydana gelmiştir.

Şarkın İslâm âleminde de vaziyet, benzer bir seyir takip etmiş, yalnız kapitalizm, bu memleketlerde inkişaf etmiş olmadığı için, ecir sıfatıyla, düşük ücretle kadın işçi istismarı, bu muvazi istihalenin dışında kalmıştır.

Türkiyede Şehir kadınının, içtimaî hayatta faal bir mevki alışı, Birinci cihan harbi esnasmdadır ve bilhassa iktisadî zaruretler altında meydana çıkmıştır.

Türk kadınının, öğretmen, hastabakıcı, işçi, memure, daktilo olarak çalıştığı, Hilâliahmer, Donanma Cemiyeti gibi müesseselerde faal bir rol oynamaya başladığı görülmüştür.

İşte cemiyetin alt tabakalarında olduğu kadar, münevver saflarında da önce tasvip görmeyen, şüpheyile karşılanan, veya şiddetli tenkitlere uğrayan bu hareket, doğmak üzere bulunan Cumhuriyet Türkiyesinde Medenî Kanun ile sağlanan temeller üzerinde yerleşmeğe hazırlanıyordu.

İşte dönüm devresinde Büyük Türk içtimaiyatçısı, Ziya Gökalp'in kadının içtimai hayattaki mevkiini, haklarını ve vazifelerini bütün açıklığı ile vaz ve ifade etmiş olan bir manzumesini okuyacak olursak, dâvayı en açık bir çerçeve içinde aydınlatmış oluruz:

M E S L E K   K A D I N I

Derseniz «Bir genç kız yaşı dolunca,
Mutlak kendine bulur bir koca,
Kocasını evine getirir ekmek,
O halde kadma meslek ne gerek?
Kadının mesleği olmaktadır karı,
Çıkmasın o sakın bundan dışarı,
Ne lâzım erkeğin rakibi olmak
Değil mi ikisi ezelden ortak.
İşçiye olunca rakip karısı
Kol artar, ücretin gider yarısı
İkisi alırlar aynı ücreti,
Ocağın eksilir, artmaz serveti.
Lâkin o müspet, bu menfi iktisat
Yapsalar bir ücret olur iki kat
Kadın yapsın evi erkeğe cennet
Erkek çalışır iki kat elbet!»
Bu sözler hep doğru fakat her kadın
Bulur mu bir koca, bulsa da yarın
Bu adam ölmez mi? O halde nasıl?
Derseniz «Kazanma iste muttasıl»
Görürken ortada işte binlerce
Kocasız kadınlar çeker işkence
Derseniz «Değiller mesleğe muhtaç
Ya koca bulmalı, ya kalmalı aç.
Kadınlar önce de ziyade iken,
Harpten sonra bol, bol koca nereden?
Evvelce melce idi hep zengin evler
Kadınlar bulurdu sığınacak yer
Yaşamak güçleşti şimdi her erkek
Ancak, karısına yedirir yemek,
Sanmayın hepsi de bir yük taşıyor
Bir çoğu hodgâmdır, bekâr yaşıyor.

Bugün yuvasızlar değildir yalnız
 Nice evliler de talihsiz, bahtsız,
 Çünkü var binlerce sefih kocalar
 Ya muttasıl içer, ya kumar oynar.
 Kimi de mahpeste alır soluğu.
 Aç kalır evinde çoluk çocuğu
 Bunlar da olmasa kadın insandır
 İnsanın en büyük hakkı irfandır.
 Kadın çalışmazsa fikri yükselmez.
 Tabii o zaman size denk gelmez.
 Diyorsunuz onun eksiktir aklı
 Arttırmak istiyor değil mi haklı?
 Kadın yükselmezse alçalır vatan
 Samimî olamaz onsuz bir irfan
 Hasılı bir heves değil ihtiyaç
 İstiyor bu anda böyle bir ilâç:
 Kocalı kocasız bir çok kadınlara;
 Açtırlar; deseniz «İşsiz kalsınlar.
 Derim ki «O halde kastınız mutlak
 Bunları umuma odalık yapmak.

Bugün artık dâvanın bu suretle vazedildiği devirden çok ilerideyiz. Türk kadınının çalışma hakkı, ve çalışma vazifesi, kanunlarımızda olduğu kadar, gitgide cemiyet vicdanında da, kök salmağa başlamıştır. Filhakika bugün kadınların her sahada ve meslekte çalıştıklarını görmekteyiz. Yalnız İstanbul şehrinde — 1945 sayımının dökümlerine nazaran —, sanayi ve küçük sanatlarda 13.720 kadın; ticaretle 4.267; nakliyat işlerinde 1.152; idarî işlerde, serbest mesleklerde 9.487 kadın çalışmaktadır.

1950 başında yine İstanbulda İş Kanununa tâbi müesseselerde istihdam edilen 86.284 işçinin 14.797 si kadındır ki bu da çalışanların % 17,14 ünü teşkil etmektedir.

Demek oluyor ki bugünün dâvası artık kadın çalışsın mı, çalışmasın mı? meselesi olmaktan çıkmıştır. Bugünün dâvası, artık, çalışan kadının çalışma şartlarını iyileştirmek, yani bu yoldan geçmiş olan garp memleketlerinde, olduğu gibi, istismar edilmesiyle, mücadeleye girişmekten ibarettir.

İşte İctimaiyat Enstitüsünün tertip ettiği anket, İstanbulda çalışan kadınların durumunu, bu zaviyeden incelemeğe çalışmıştır.

Bu ankete nazaran, İstanbulda muhtelif iş yerlerinde çalışan 255

kadın işçinin 100 ü bekâr, 83 ü evli, 57 si dul ve 15 i de kocasından ayrılmış olanlardır. Bu adetlere göre çalışanların % 39,2 sini bekârlar ve % 60,8 ini de diğer üç grup teşkil etmektedir.

Evli, dul ve boşanmış grubu olan 155 kişinin de % 79,3 ünü çocuklu, ve diğer % 21,7 si de çocuksuzdur.

Çalışanların çocuklu olup olmadıkları bakımından umumî bir nispet yaptığımız takdirde % 48,23 bulunur ki, bu da çalışanlardan aşağı yukarı yarısının çocuk sahibi olduklarını gösteriyor. (Cetvel: 1).

Çocukları da çocuk adedine göre sıralarsak, bir çocuklu ailelerin % 30,89 u, iki çocuklu ailelerin % 30,81 i, üç çocukluların % 18,70 i, dört çocukluların % 15,45 i ve nihayet beş ve altı çocuklu aileler de % 4,88 i teşkil etmektedir. (Cetvel: 2).

255 işçinin doğum yerlerine bir göz atarsak bunlardan % 40,78 inin İstanbul ve geri kalan % 59,22 sinin de İstanbul haricindeki muhtelif memleketlerde doğup bilâhare buraya gelip yerleşmiş olanlardan terekküp ettiğini anlarız. (Cetvel: 3).

Doğum tarihleri ve medenî halleri bakımından ise, çalışan işçi kadınların 17 - 22 yaş arasında, evliler ile boşanmışların, 30 - 40, dul-ların 40 - 50 arasında en fazla miktarda oldukları, bunun haricindeki yaşlarda bir azalmanın mevcut olduğu görülmektedir. (Cetvel: 4).

İş yerlerindeki vazifeleri ve meslekî yetişmelerini tespit edecek olan sorularımıza sıhhatli cevaplar alamadığımızdan bu hususta bir fikir vermekten sarfınazar ediyorum.

İşçilerin, evleri ile işyerleri arasındaki mesafe ve kullandıkları vesait meselesine gelince, % 75,5 uğunun işyerine yaya olarak gittikleri ve bu miktarın da aşağı yukarı yarısının yarım saat veya daha fazla yol yürüdükleri, diğer % 24,5 uğunun da muhtelif vesaitlere bindikleri anlaşılmaktadır. (Cetvel: 5). Şu halde işçilerden dörtte biri, bütçelerinden yol masrafı ayırmak zolunda olup, dörtte ikisi de sabah ve akşam evlerine gitmek için yarım saat veya daha fazla yolu yürümektedirler.

Anketimize nazaran işçilerin sıhhi durumları iyi bir vaziyettedir. % 92,54 ü yani 236 kişisi tam sıhhatli olup, ancak % 7,45 i teşkil eden 19 adedi sıhatsız veya sakat bulunmaktadır.

İş ve çalışma münasebetlerine ait neticelere gelince:

Anketimize cevap veren 255 işçiden 237 si, İş Kanununa tâbi müesseselerde çalıştıkları cihetle çalışma şartları çevresine giren haklarının, kanun teminatı altında ve bu bakımdan iyi bir durum arzettiği anlaşılmaktadır. Geriye kalan 18 in 5 i çalışma şartlarının hangi kanuna tâbi olduğunu bilmeyenleri, 3 ü tamamen hususî ka-

nuna tâbi olanları, 2 si hiç bir kanuna ve hükme tâbi olmadan evinde çalışanları ve 9 u da bu suale cevap vermekten çekinenleri teşkil etmektedir.

Kadın işçileri, işyerinde çalıştıkları müddet bakımından tetkik edersek, mühim bir kısmının % 39,22 sinin işyerinde 1 ilâ 5, % 26,67 sinin 6 ilâ 10 yıl arasında çalıştıklarını ve mütebakisinin de bir seneden az veya 10 seneden fazla çalışanları teşkil ettiği görülür. (Cetvel: 6).

Gündelik çalışma saatlerine inzımamen fazla mesai yapıp yapmadıkları sorumuza da iyi ve sıhhatli cevaplar alamadığımızdan, bu ciheti meskût geçiyorum.

Pazar ve gece mesaieleri yapıp, yapmadıkları meselesine gelince, 255 işçiden % 12,86 sının Pazar günleri (Cetvel: 7), ve % 14,5 unun da geceleri (Cetvel: 8) mesai yaptıkları anlaşılır.

Ayda ellerine geçen ücret miktarı bakımından bir tetkik yaparsak (Cetvel: 9) 255 işçiden;

26 sının	50 Lira veya daha az,
29 unun (51 - 60)	Lira arasında,
42 sinin (61 - 70)	» » ,
31 inin (71 - 80)	» » ,
47 sinin (81 - 100)	» » ,
34 ünün (101 - 150)	» » , ve ancak

5 inin de eline 150 Liradan fazla geçmekte olduğunu ve 41 kişinin de bu suali cevapsız bıraktığını görmüş oluruz.

O halde ücret bakımından 214 kişi üzerinde duracağız. Bunlardan, % 81,7 si aylık olarak ellerine 100 Liraya kadar para geçenleri, % 15,8 inin 101 - 150 Lira arasında alanları ve ancak % 2,3 ünü de ellerine ayda 150 Liradan fazla para geçenleri teşkil eder.

Bu seviyedeki bir gelirin, temin edebileceği geçim seviyesinin ne kadar düşük olacağı aşikârdır.

Geçimleri hususundaki zor durumu tebarüz ettirdikten sonra, bir de ayrıca gıda alma, vaziyetlerine bir göz atalım.

Anketimizin verdiği neticeye göre, 255 kişiden:

24 kişisi	her gün et yiyenlerle, normal şekilde bu gıdayı alanları,
67 »	haftada bir kere et yiyenleri,
71 »	haftada iki kere et yiyenleri,
28 »	haftada 3-4 kere et yiyenleri,
5 »	Onbeş günde bir kere et yiyenleri,
20 »	Ayda bir kere et yiyenleri,

5 adedi de bayramdan bayrama et yüzü görenleri,

26 sı hiç yiyemiyoruz, cevabını verenleri, ve 5 tanesi de bu hususta hiç bir cevap vermeyenlerden mürekkeptir.

Her gün tatlı yiyenlerle normal şekilde bu gıdayı alanlar 32 kişi,

Haftada bir kere tatlı yiyenler	47	kişi,
Haftada iki kere tatlı yiyenler	38	" ,
Haftada 3 - 4 kere tatlı yiyenler	19	" ,
Onbeşte bir kere tatlı yiyenler	47	" ,
Ayda bir kere tatlı yiyenler	32	" ,
Bayramdan bayrama tatlı yüzü görenler	2	" ,
Hiç yiyemeyenler	49	" ,
Bu suali cevapsız bırakanlar da	26	" dir.

255 kişiden tütün kullananlar, % 20 yi, içki kullananlar ise 8 kişi olup ancak % 3 ü teşkil etmektedir.

Demek ki işçilerin gıdalanma vaziyetleri iyi değildir. Hiç et yiyemeyenler % 24 tür. % 32,6 sı da hiç tatlı yiyememektedir.

Mesken vaziyetine gelince: Ankete iştirâk edenlerin % 77 si küçük bir evin bir bölümünü veya bir tek odasını işgal etmekte, % 16 sı da gece kondurlarda barınmaktadırlar. Bu evlerin ekserisi ahşap, kullanışsız ve sıhhi bakımdan elverişsizdir. Bu evlerde, banyo aramak bahis mevzuu olamayacağı gibi, anketimize giren 255 kişinin 17 sinin oturdukları evlerde helâ da olmadığı anlaşılmıştır. (Cetvel: 10).

Üzerinde duracağımız diğer bir problem de, barınma kesafeti, yani oda başına isabet eden nüfus miktarıdır.

Filhakika anketimize cevap veren 255 kişiden,

117 işçi kadının aileleri ile birlikte birer tek odaya sığındığı,

81 inin 2 şer odaya,

35 inin 3 er odaya,

14 ünün 4 der odaya,

7 sinin de 5 er odaya sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu rakamlara göre bir tek odaya sığınanlar aşağı yukarı mevcudun yarısını, % 45,88 ini teşkil etmektedir.

Aile nüfusu nazarı itibara alınırca, barınma kesafeti, yani bir odaya isabet eden nüfus miktarı bakımından,

36	ailenin	efradı	bir	odada	1	er	kişi	barındırmakta,
79	»	»	»	»	2	şer	»	,
68	»	»	»	»	3	er	»	,
35	»	»	»	»	4	er	»	,
16	»	»	»	»	5	er	»	,
10	»	»	»	»	6	ar	»	,
3	»	»	»	»	7	er	»	,
5	»	»	»	»	8	er	»	,
3	»	»	»	»	9	ar	»	,

olduğu anlaşılmıştır.

Diğer taraftan çalışan kadınların ekserisini çalışmağa sevkeden saik, bir aile yükünü taşımak mecburiyetinden gelmektedir. (Cetvel: 11).

Bu işçilerden munzam geliri olanlar da pek azdır. (Cetvel: 12).

Hastalık hallerindeki bakım (Cetvel: 13) ve işsizlik hallerindeki geçim (Cetvel: 14) imkânları da yok gibidir.

İhtiyarlık için alınan tedbirlerde, — yeni ihdas edilen ihtiyarlık sigortasını bertaraf edecek olursak — aynı şekilde yok gibidir. (Cetvel: 15).

Esasen bu 255 kişiden para arttırabilenler ancak 10 kişidir ki bu da çalışanların % 3,92'sidir. (Cetvel: 16).

Son olarak ankette cevap verilmesi ihtiyarî bırakılan birkaç sual daha mevcuttur ki bunların neticelerini de sırasıyla aşağıda veriyorum:

Evvelâ kadın işçilerden çalışmaları geçim mecburiyetinden olanlar 229 kişi gibi bir ekseriyeti aldığını; bu mecburiyete tâbi olmadan keyfi çalışanlar ise 6 kişi olup bu da mevcudun ancak % 2,5'unu teşkil ettiğini görmekteyiz. (Cetvel: 17).

Evleri dışında çalışmaktan memnun olduklarını söyleyenler ise % 17,41'dir. (Cetvel: 18).

Ayrıca bu işçilerden ekserisi de işyerinden evlerine döndükleri zaman kendi işlerini kendileri yaptıklarından, yorgunlukları erkeklerle nazaran bir kat daha artmaktadır. (Cetvel: 19). Kadın işçilerin durumunu bu bakımdan da tetkik ederek korumak lâzımdır.

Böylece bu küçük anket tetkikinden aşikâr surette çıkaracağımız bir netice var:

Siyasî hakları, çalışma hakkı tanınmış olan Türk kadınının, çalışma şartları ıslaha muhtaçtır.

Kadının çalışma gücünü emek pazarında bir istismar mevzuu olmaktan çıkarmak lâzımdır. Bu yolda Türk kadınının iki istikametten yardım bekleme hakkı vardır.

Birincisi İş Kanunu ve çalışma teşkilâtıdır. Anketimiz İş Kanununa tâbi müesseselerde istihdam edilen kadınların nispeten iyi bir durumda olduğunu tebarüz ettirmektedir. Şu halde memleketimizde hayırlı bir şekilde gelişmekte olan iş murakabesinin, kadın emeğinin hususî bir istismara kurban olmaması mevzuunu da ehemmiyetle gözönünde bulundurması lâzımdır.

İkinci imdadı da çalışan kadın bizzat kendi cephesinde aramalıdır. Fakat bunun ferdî gayretlerle başarılmayacağı muhakkaktır. Bu itibarla en sağlam yol kadın işçilerin sendikalara girmesidir. Hattâ aralarında bir işçi kadınlar sendikası kürmalarıdır. Ankete iştirâk eden 255 işçiden ancak 80 işçi bir sendikaya dahildir. 3 kişinin de sendika teşkilâtından haberdar bile olmadıkları anlaşılmaktadır.

Topyekûn iştirak nisbetinin hakikatte daha aşağı olduğu muhakkaktır.

Bu itibarla bir taraftan Çalışma Bakanlığı mürakabesi, diğer taraftan teşkilâtlı sendikaların memleketimizin iş cephesinde mühim bir unsur haline gelmiş olan Türk Kadınlarının çalışma gücünü istismar mevzuu olmaktan kurtaracağını ümit ve temenni ediyoruz.

EKLER

Cetvel : 1

255 işçi kadının çocuklu olup olmadıklarına göre

	Evli	Dul	Boşanmış	Bekâr	Yekûn
Çocuklu	68	45	10		123
çocukluz	15	12	5	100	132

Cetvel : 2

255 işçi kadından çocuklu olanların çocuk adetlerine göre

	1 tane	2 tane	3 tane	4 tane	5 tane	6 tane
Evli	20	21	12	11	4	
Dul	13	21	9	7	1	1
Boşanmış	5	2	2	1		
Yekûn	38	37	23	19	5	1

Cetvel : 3

Doğum yerleri bakımından

	Bekâr	Evli	Dul	Boşanmış	Yekûn
İstanbul doğum- lular	50	25	21	8	104
İst. başka yerde doğanlar	60	58	36	7	151

Cetvel : 4

255 işçi kadının yaşlarına göre tasnif

	13-16 Yaş arasında	17-22 Yaş arasında	23-30 Yaş arasında	31-40 Yaş arasında	41-50 Yaş arasında	51-60 Yaş arasında	61-70 Yaş arasında	Yazınayanlar
Bekâr	16	52	24	7	1			
Evli	—	7	20	29	20	4		3
Dul	—	1	2	9	23	16	4	2
Boşanmış	—	2	7	4	1	1		
Yekûn	16	62	53	49	45	21	4	5

Çerçel : 5

255 işçinin evlerinden işyerine gitmek için sarfettikleri zaman ve vesait

	Tramvay	Tren	Tren - Tram- vay	Tramvay - Yapur	Yapur	Otobüs	Vesait kulla- nanlar	Yaya olarak gidemler
5 Dakika								11
10 »	1	1				2	4	32
15 »	2	2			1	4	9	24
20 »		1					1	29
25 »	4	2			2		8	19
30 »	5	1			1		7	31
35 »	2	5					7	11
40 »	1					1	2	8
45 »	2	1	1			3	7	6
50 »	2		1		4		7	8
55 »	1	1					2	
60 »		1				2	3	8
120 »	3			1			4	1
Yekûn	23	15	2	1	5	12	61	188

Çerçel : 6

255 kadın işçinin çalıştıkları müddeti gösterir

	1 seneden az	1-5 sene	6-10 sene	11-15 sene	16-20 sene	21-25 sene	26 dan fazla	Yazmamış
Bekâr	16	54	24	3	2	1		
Evli	21	33	18	2	2	1	3	3
Dul	6	10	18	9	5	7	1	1
Boşanmış	1	3	8	3				
Yekûn	44	100	68	17	9	9	4	4

Cetvel : 7

255 işçiden gece mesaisi yapıp yapmayanlar

Gece mesaisi	Bekâr	Evli	Dul	Boşanmış	Yekûn
Her zaman yapanlar	12	13	10	2	37
Ayda bir yapanlar	1	—	—	—	1
Arada bir yapanlar	2	—	2	1	5
Hiç yapmayanlar	69	60	43	11	183
Bu suali cevapsız bırakanlar	16	10	2	1	29

Cetvel : 8

255 işçiden Pazar günleri çalışan ve çalışmayanlar

Pazar mesaisi	Bekâr	Evli	Dul	Boşanmış	Yekûn
Yapanlar	9	9	12	1	31
Yapmayanlar	79	74	44	13	210
Cevap verilmiş	12	—	1	1	14

Cetvel : 9

255 işçinin aylık olarak ellerine geçen ücret miktarı

Para miktarı Türk Lirası olarak	Bekâr	Evli	Dul	Boşanmış	Yekûn
50 den aşağı	5	10	10	1	26
51 - 60	3	10	15	1	29
61 - 70	10	20	9	3	42
71 - 80	10	15	6		31
81 - 100	27	7	8	5	47
101 - 125	10	4	1	2	17
126 - 150	10	5	1	1	17
150 den yukarı	3	1	1	1	5
Yazmamış olanlar	22	11	6	2	41

Cetvel: 10

255 işçinin mesken durumları

	Küçük evde barınanlar	Gecekondu barınanlar	Büyük evde barınanlar	Apartmanda barınanlar	Handa barınanlar	Çadırlı yerde barınanlar	Kendi ovi	Kira	Ahsap	Kâğıt	Güneş			Yağmur			Mutfak			Banyo		100 No.		Balgı	
											Alır	Almaz	Cevap vermez	İşler	İşlenmez	Cevap vermez	Var	Yok	Cevap vermez	Var	Yok	Var	Yok	Ver	Yok
Bekar	81	10	8	1	—	—	36	34	73	27	68	7	25	24	40	36	68	32	—	13	87	96	4	78	22
Evli	55	22	1	1	1	1	38	45	56	27	58	8	17	22	34	27	46	37	—	8	75	75	8	49	34
Dul	50	6	1	—	—	—	18	39	49	8	42	8	7	21	24	12	29	26	2	1	56	53	4	39	18
Boşanmış	11	3	1	—	—	—	7	8	11	4	14	1	—	3	6	6	8	7	—	1	14	14	1	13	2
Yekûn	197	41	11	4	1	1	99	156	189	66	182	24	69	70	104	81	151	102	2	23	232	238	17	179	76

Cevvel: 11

255 işçiden ailelerine bakmak mükellefiyetinde olanlarla olmayanlar.

Beslemeğe mecbur oldukları şahıs adedi	Bekâr	Evli	Dul	Boşanmış	Yekûn
1 kişiye bakmakla mükellef olanlar	19	11	13	2	45
2 kişiye bakmakla mükellef olanlar	16	13	19	5	53
3 kişiye bakmakla mükellef olanlar	7	15	8	2	32
4 kişiye bakmakla mükellef olanlar	14	7	1	1	23
5 kişiye bakmakla mükellef olanlar	6	7	1	1	15
6 kişiye bakmakla mükellef olanlar	11	—	1	—	12
7 kişiye bakmakla mükellef olanlar	—	2	1	—	3
8 kişiye bakmakla mükellef olanlar	3	1	—	—	4
9 kişiye bakmakla mükellef olanlar	1	1	—	—	2
Kimseye bakmak mükellefiyetinde olmayanlar	7	20	12	3	42
Bu suali cevapsız bırakanlar	16	6	1	1	24

Cevvel: 12

255 işçiden munzam geliri olup olmayanlar

Munzam gelir	Bekâr	Evli	Dul	Boşanmış	Yekûn
Yok	66	47	48	13	174
Yazmamış	11	3	2	1	17
Aile efradı	18	31	5	1	55
Şahsî varidat	4	2	1		7
Mahallî yardım	1		1		2

Cetvel: 13

255 işçinin hastalık hallerinde bakım imkânları

Hastalık hallerinde bakım	Bekâr	Evli	Dul	Boşanmış	Yekûn
Hiçbir imkânları bulunmayanlar	39	23	25	5	92
Resmî veya hususî teşekküllerden yardım görebilenler	25	36	22	8	91
Aile efradından yardım görebilenler	21	15	5	1	42
Şahsî yardımı ile tedavi olabilecekler	—	—	2	1	3
Bu suali cevapsız bırakanlar	15	9	3	—	27

Cetvel: 14

255 işçinin işsizlik hallerinde geçimleri

İşsizlik halinde geçimleri	Bekâr	Evli	Dul	Boşanmış	Yekûn
Hiçbir yerden yardımı olmayanlar	68	70	45	14	197
Aile efradından yardım görebilecekler	13	2	9	—	24
Mensup oldukları sendika yardımına güvenenler	1	—	—	—	1
Zatî geliri ile geçinebilecek durumda olanlar	5	1	1	—	7
Bu suali cevapsız bırakanlar	13	10	2	1	26

Cetvel: 15

255 işçinin ihtiyaçlıkları için aldıkları tedbirler.

İhtiyaçlık için tedbir	İhtiyaçlık sigortası	İdare ve yarı-dürum sandığı	Yaşamamış	Bilmiyor	Çiğ geçindirmeden sigortaya para varamıyor	Hiç bir tedbir alınmamış	Biriktirmiş parası ile	Aile efradına güveniyor
Bekâr	46	4	27	2	1	20		
Evli	28	5	20	1		27	1	1
Dul	15	4	10			26	1	1
Boşanmış	10	1	1			3		
Yekûn	99	14	58	3	1	76	2	2

Cetvel : 16

255 işçiden para biriktirenlerle, biriktiremeyenler.

	Bekâr	Evli	Dul	Boşanmış	Yekûn
Para biriktirenler	6	2	2		10
Biriktiremeyenler	83	75	54	14	226
Bu suali cevapsız bırakanlar	11	6	1	1	19

Cetvel : 17

255 işçiden çalışmaları mecburiyetten olanlarla olmayanlar.

	Bekâr	Evli	Dul	Boşanmış	Yekûn
Çalışmaları mecburiyetten olanlar	88	74	53	14	229
Mecburiyetten çalışmayanlar	5	—	1		6
Cevap veremeyenler	7	9	3	1	20

Cetvel : 18

255 işçiden ev dışında çalışmaktan memnun olanlarla olmayanlar.

	Bekâr	Evli	Dul	Boşanmış	Yekûn
Memnun olanlar	18	13	7	1	39
Olmayanlar	70	57	45	13	185
Bu suali cevapsız bırakanlar	12	13	5	1	31

Cetvel : 19

255 işçiden kendi işlerini kendileri görenler ile görmeyenler.

Ev işini kimin gördüğü	Bekâr	Evli	Dul	Boşanmış	Yekûn
Kendi işini kendileri yapanlar	44	60	43	7	154
Kendileri yapmayıp ailesi efradı tarafından yapılanlar	56	17	12	6	91
Bu suali cevapsız bırakanlar	—	6	2	2	10